

Zdzisław Wołk

RECENZJA KSIĄŻKI

Kazimierz Wenta

Teoria chaosu w dyskusji nad pedagogiką

ITE – PIB, Radom 2011, ss. 216.

Nauki humanistyczne i społeczne często i chętnie wykorzystują dorobek nauk ścisłych do wyjaśniania i opisu zjawisk zachodzących w obrębie ich zainteresowań. Kazimierz Wenta zaproponował jeszcze jedno oryginalne spojrzenie na pedagogikę z perspektywy teorii chaosu. Książka autorstwa Prof. dr. hab. Kazimierza Wenty zaciękała mnie już od momentu skojarzenia tytułu z Osobą Autora. Chaos w powszechnym rozumieniu, stanowi stan całkowitego bezładu, zamieszania, rozprzężenia, zamęt (Słownik języka polskiego PWN, t. 1, Warszawa 1988, s. 250). Kojarzy się więc ze zgiełkiem, brakiem porządku, z przypadkowością i dysharmonią. Podjęcie problematyki chaosu przez osobę, którą postrzegam jako na wskroś uporządkowaną, spójną, zintegrowaną może więc wydawać się paradoksalnym. Również struktura pracy jest bardzo dobrze usystematyzowana, bije od niej ład i przejrzystość. Ta pozorną sprzeczność okazuje się atutem książki, bowiem zacięka i przykuwa uwagę czytelnika.

Autor w sposób usystematyzowany krok po kroku przybliży czytelnika do teorii chaosu i ukazuje pedagogikę w ich świetle. Autor kierował się przy tym poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie: „w jakim zakresie pedagogika jako teoria i praktyka społeczna będąca nauką humanistyczną, która rozwija refleksję nad istotą i możliwościami zmian w szeroko rozumianej edukacji, powinna być coraz silniej powiązana z naukami matematyczno-przyrodniczymi i sztuką” (*Wprowadzenie*, s. 8). Rozważania Autora zostały zweryfikowane i pogłębione w rezultacie doświadczeń dydaktycznych uzyskanych w trakcie seminariów i wykładów monograficznych dla studentów i doktorantów w Uniwersytecie Szczerskim i w Wyższej Szkole Humanistycznej w Szczecinie oraz dokonanych pod ich wpływem refleksji.

Na pracę, będącą bardziej książką o pedagogice niż o chaosie składa się osiem rozdziałów. W pierwszym Autor Wprowadza czytelnika w teorie chaosu. Sięga do czasów starożyt-

nych, do mitów i religii. Ukazuje dwa rozumienia chaosu – jedno ujmujące go jako „stan, w którym między elementami pewnej całości nie ma porządku i funkcjonowania dla tej całości, zamiast przejawiać prawidłowość i regularność, jest przypadkowe i trudne do przewidzenia” i drugie wyprowadzone na gruncie fizyki i współczesnej filozofii określane jako chaos deterministyczny, rozumiany jako „nieprzewidywalne, nieuporządkowane zachowane się deterministycznych układów fizycznych, które choć dają się opisać równaniami matematycznymi, są skomplikowane, że każda niewielka zmiana początkowa może prowadzić do zupełnie odmiennych skutków ich przebiegu” (s. 13). Właśnie to drugie rozumienie towarzyszy Autorowi interpretowaniu pedagogiki i zachodzących na jej gruncie zjawisk i procesów.

Rozdział drugi jest autorskim spojrzeniem na pedagogikę i jej strukturę. Autor analizuje pedagogikę, zachodzące na jej gruncie współczesne zjawiska i wyjaśnia je wykorzystując teorię chaosu deterministycznego. Ukazuje przy tym nie tylko możliwości jej zastosowania, ale również ograniczenia i trudności wynikające z natury wychowania.

Kolejny fragment książki zawiera rozważania związane z głównymi obszarami pedagogiki – dydaktyki (nauczanie-uczenie się), i pedagogiki społecznej (opieka). Omawiane są w nim liczne i złożone problemy współczesności zjawiska na tle współczesnych przemian społecznych i towarzyszących im konsekwencji gospodarczych stanowiących wyzwania i zadania dla pedagogiki. Teoria chaosu staje się w tym przypadku sposobem kolejnego ich wyjaśniania, nie pozbawionego pewnych trudności, ale dającego szansę na wyjaśnianie i prognozowanie przyszłych stanów społecznych, wymagających interwencji pedagogicznych.

Teoria chaosu została też zastosowana przez Kazimierza Wentę przy analizowaniu podstawowych problemów edukacji. Autor zastosował ją przy dokonywanych analizach pomiaru dydaktycznego, diagnostyki pedagogicznej i ewaluacji oraz w kolejnym rozdziale – systemu edukacyjnego. Autor ukazał złożoność i niejednoznaczność współcześnie stosowanych podejść przy dokonywaniu pomiaru osiągnięć uczących się. Na marginesie swoich rozważań Autor odniósł się do problemów współczesnego szkolnictwa, szczególnie wyższego w Polsce i realizowanych przez nie funkcji. W „chaosie edukacyjnych oddziaływań” umiejscowił ucznia – studenta. Rozważania na ten temat poprowadził koncentrując się na trzech zagadnieniach – podmiotowości uczestnika procesu nauczania – uczenia się, aspiracjom edukacyjnym oraz środowisku, w którym uczący się podmiot realizuje swoje życie.

Problematyka pedeutologiczna stanowi treść kolejnego wydzielonego fragmentu rozważań. Wyróżnić można w nim ciągłość od wyboru zawodu – poprzez selekcję do zawodu nauczyciela do kształcenia nauczycieli. Prowadzone analizy ukazują złożoność i zróżnicowanie w każdym z wymienionych obszarów. Stwarza to rozległe możliwości wykorzystania teorii chaosu również do interpretacji tego obszaru pedagogiki.

Ostatni rozdział, w którym zawarte jest odniesienie się do aktualnych problemów pedagogiki stanowi odniesienie się do teorii pedagogicznej, dydaktyki ogólnej i dydaktyk szczegółowych. Czytelnik znajdzie w nim zarówno odniesienie do dokumentów końcowych ostatniego (przed wydaniem książki – dop. Z.W.) Zjazdu Pedagogicznego, który odbył się w 2007 roku w Lublinie, jak też argumenty przekonujące do podniesienia rangi dydaktyk szczegółowych. Te, jak i inne problemy współczesnej pedagogiki uprawniają do zastosowania teorii chaosu do dyskusji nad dzisiejszą pedagogiką. Autor kończąc swoją książkę wyraża nadzieję, że teoria chaosu może być kluczem do pełniejszego zrozumienia i racjonalnego myślenia o człowieku i pedagogice oraz pozwoli na dalsze sięganie przez humanistów do dorobku nauk matematyczno-przyrodniczych i wykorzystywanie go w swoich dyscyplinach.

W prowadzonej w tej książce narracji dostrzegam następującą prawidłowość – w kolejnych rozdziałach Autor odnosi się do spraw kluczowych w pedagogice, następnie stara się spojrzeć na nie głównie z perspektywy teorii chaosu deterministycznego. Ilustracją prowadzonych rozważań jest odwoływanie się do wypowiedzi doktorantów, doktorów i doktorów habilitowanych, które unaoczniają rozpoznany stan wykorzystania teorii chaosu w refleksji pedagogicznej oraz potrzebę upowszechnienia tej teorii wśród pedagogów, zwłaszcza wśród nauczycieli akademickich.

Prezentowana książka Kazimierza Wenty jest przede wszystkim książką o współczesnej pedagogice. Zaproponowane w niej spojrzenie na pedagogikę z gruntu teorii chaosu może posłużyć głębszemu zrozumieniu pedagogiki jako nauki o wychowaniu, a przynajmniej niektórych jej cech strukturalnych i zachodzących w jej obrębie procesów.

Książka jest godna polecenia pedagogom, nauczycielom i wszystkim osobom wykonującym „zawody zorientowane na ludzi”. Czytelnikom „Zastosowań Prakseologii” polecam ją również i z tego względu, że zawiera liczne odniesienia do problemów i uwarunkowań rozwoju zawodowego i niektórych wyjaśniających go teorii. Teoria chaosu jako osnową, a niekiedy kontekst rozważań może być jeszcze jednym sposobem wyjaśniania procesów społecznych nie tylko w pedagogice.